

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים פ"ה עמוד א'

בגמ', איב"ל יוצא גזרו רבנן טומאה וכו' ביוצא בפסח לא מיבעיא לן דלא גזרו רבנן טומאה, מ"ט בני חבורה זריזין הן, ומזהר זהירי ביה. אלא כי קמיבעיא לן ביוצא בקדשים מאי תיקו.

א. והנה בעירובין (ק"ג) גבי לא גזרו שבות במקדש אבל גזרו במדינה, א"ל: "איתיביה [רב ספרא לאביי], משלשלין את

הפסח לתנור עם חשיכה. והא הכא, דשבות במקדש במדינה, ולא גזרינן שמא יחתה בגחלים. אישתיק. כי אתא [אביי] לקמיה דרב יוסף, אמר ליה הכי אמר לי רב ספרא. א"ל מאי טעמא לא תשני ליה בני חבורה זריזין הן. ואביי, כהנים זריזין הן אמרינן, בני חבורה זריזין הן לא אמרינן".

והקשו התוס' בסוג' (ד"ה דבני חבורה זריזין הן) דהכא משמע דאף בבני חבורה אמרינן דזריזין הן. וכתבו "ותירץ ר"י דלא דמי דגבי בני חבורה שייך למיגזר טפי שמא יחתה מלגבי כהנים דהא מילתא לא שייכא לפסח כלל, אבל במידי דשייך לפסח כגון יוצא, זריזין בני החבורה יותר מכהנים". והיינו דבזהירות בקדשים עצמם, בני חבורה נזהרים אף יותר מכהנים, אך גזירת שמא יחתה, אין לה שייכות עם הזהירות בקדשים, ולא שייך לומר בזה שבני חבורה זהירין, כי א"כ מתבטלת כל גזרת שמא יחתה שגזרו חכמים. ועי' במהרש"א מה שתמה על קו' התוס', ועי' בצל"ח שמוכיח מהרמב"ם כהמהרש"א.

והצל"ח עצמו מתרץ קו' התוס', דאכן לגבי שמירת הקדשים עצמם, קאמר אביי התם דכהנים זריזין הן, ולא בני חבורה, אך בשמירת גופם לא מיירי התם, והכא כיון שהבן חבורה צריך לשמור על עצמו שלא יוציא את הקרבן פסח מחבורה לחבורה, במילא הקרבן עצמו גם ישמר שלא להגיע ליוצא, וליכא למיחש ולכך אין צורך לגזור עליו טומאה אם יצא, אבל מבעוד יום שעדיין לא הגיע זמן אכילת פסחים לא שייך מקום קביעות לחבורה, ואין צריכים לשמור על עצמם, אלא רק על הקדשים שלא יחתה בהם, וגבי שמירת קדשים אמרינן רק אצל כהנים זריזין, ולא בני חבורה.

ב. ומקו' התוס' בסוגיין, קשה על פירושו של הרש"ש שם בעירובין, דפירש דמה דקאמר אביי דל"א בני חבורה זריזין גבי צליית הפסח, דלא כל החבורה ביחד היתה צולה הפסח, אלא היו ממנין אחד מבני החבורה שיצלה הפסח. ולא זכיתי להבין מה הכרחו לרש"ש לפרש כן, ועכ"פ מוכח דתוס' לא למדו כך, דא"כ לק"מ קו' התוס', דשפיר יש לחלק בין הכא דמיירי בהוצאת הקרבן פסח שכל בני החבורה מוזהרין בזה בצוותא, ואהא אמרינן דזריזין הן, ובין התם דלאביי היו צריכים לגזור שמא יחתה דבני חבורה אינם זריזין, דמיירי באחד לבדו. ואולי הכרחו של הרש"ש, היה קו' התוס' בסוג', אך בוודאי היה לו להזכיר זאת, דבא לתרץ קו' התוס'. ובסוג' כתב הרש"ש לתרץ קו' התוס' כתי' הצל"ח שהבאנו לעיל.

ג. ולכאורה בעניי צ"ע בתל' הצל"ח על קו' התוס', דהנה בשבת (כ.) במקור המשנה דמשלשלין הפסח וכו', קאמר בגמ' דטעמא משום דבני חבורה זריזין הן ללא חולק [ובמילא אף צ"ב מה דהק' התוס' בסוג', ממימרא דאביי בעירובין, והלא פשטות הש"ס דלא כאביי, ועל זה היה האיבעי' בסוג', וצ"ע, ולהלן בסוף הדיבור נבאר זאת בס"ד], עיי"ש.

ו**כתב החתם סופר** (שבת שם, ד"ה בני חבורה זריזין הם) "ובירושלמי דפרקין (שבת פ"א, ה"א) פריך ממשנתנו אהא דתנן במס' פסחים בפסח שחל להיות בשבת לא הוציאו הפסח מהעזרה עד שחשיכה מוצאי שבת, ומשני בני חבורה זריזים הם, פ"י שהי' ס"ל דמשלשלים משום דשבות במקדש אפי' במקדש התיירו, א"כ אמאי לא הוציאו הפסח גם בשבת מהר הבית לירושלים הא ירושלים כרמלית הוה כמבואר פ"ק דעירובין דלתות' נעולות בלילה, ומשני [הירושלמי] הכא טעמא אחרוני איכא משום בני חבורה זריזים אבל שבות במקדש במדינה לא התיירו. [והחת"ס מנריך פירושן] ובירושלמי פ"ו דפסחים (סוף הלכה א') הקשה כן אהבאתו חוץ לתחום אמאי לא ידחה שבת כמו משלשלים ומוקי ליה חוץ לירושלים אבל בירושלים אין שבות. אבל בשמעתין מקשה ממה שהמתינו בשבת ולא הוציאוהו מהר הבית לירושלים דהוה ג"כ בירושלים הוצרך לתרץ משום בני חבורה זריזים כנלע"ד. ופירושו של קרבן העדה אין לו שחר. שוב מצאתי בשלום ירושלים פ"ו דפסחים קרוב למה שכתבתי".

וכדי לבאר דברי החת"ס, ואת אשר קשה על הצל"ח מן ההכרח להאריך קמעה, דהנה לשון הירושלמי בשבת שציין החת"ס סתומה היא, דבירושלמי אי' "תמן תנינן חשיכה יצאו וצלו את פסחיהן ואת אמר הכין, א"ר יוסי חבורות זריזין הן". ולמד החת"ס בפ"י קושיית הירושלמי כפי' שהבאנו לעיל, דהקושיא היא מדוע לא התיירו להם להוציא הקרבן פסח בשבת ע"פ לביתם, דהלא לא גזרו שבות במקדש משום שבני חבורות זריזין. וע"ז מתרץ הירושלמי, דהתיירו שבות במקדש אבל לא במדינה. והוכיח החת"ס כן מהירושלמי בפסחים, ששם הקשה להדיא כפירושו, ותירץ כפירושו.

אך **הקרבן העדה** (שבת שם) למד, דקושיית הירושלמי היתה, שהירושלמי הבין בהו"א, דמשלשלין הפסח משחשכה, היינו בשבת עצמה דדוחה צלייתו את השבת, ועל זה פריך, דבשבת ע"פ חזינן דלא דחי השבת, דחייבין להמתין עד מוצ"ש לקחת הקרבן פסח לביתו. ועל זה מתרץ הירושלמי, דפי' משלשלין היינו לפני חשכה, ולא חיישינן לחיתוי, דבני חבורה זריזין הן ולא יבואו לחתות, אך לא שצליית הקרבן פסח דוחה שבת. וע"ז כתב החת"ס דפירושו אין לו שחר, דמהיכי תיתי שהיה הו"א לירושלמי לומר שצליית הקרבן פסח דוחה שבת, אלא כוונת הירושלמי היתה להקשות משבות אחת שלא גזרו, לשבות דהוצאה בכרמלית שכן גזרו, והוכיח פירושו מירושלמי דפסחים.

אמנם, **הנצי"ב** צ"ל (מרומי שה, ירושלמי שבת שם, והוזכר לעיל דף ס"ו. אות ב') למד בקו' הירושלמי, דמחשכה היינו בזמן תוספת שבת, וחזינן דצליית הקרבן פסח דוחה שבת, ועל זה הק' הירושלמי א"כ למה במוצ"ש צריכין להמתין עד מוצ"ש וא"א לצלות הקרבן פסח בזמן תוספת שבת, ומשני הירושלמי, דלעולם צליית הפסח אינה דוחה תוספת שבת, ולכך במוצ"ש צריכין להמתין עד אחר עבור זמן תוספת שבת, רק בערב שבת כיון דבני חבורה זריזין הן, יודעין לכוון הזמן המדויק של תוספת שבת, ולא יטעו לצלותו בזמן תוספת שבת.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

ד. ועכ"פ איך שיהיה הפשט בדברי הירושלמי, לפי תל' הצל"ח צ"ע, דפשוט ליה להירושלמי דאי אמרינן בני חבורה זריזין הן, אז זה קאי קודם **זמן אכילת הפסח**, ולהצל"ח רק מעת שנעשו בני חבורה, ונאסרו בהוצאת הבשר מחבורה לחבורה ומבית לבית, שזהו רק בערב, רק אז אמרינן בני חבורה זריזין הן, ולא קודם לכן. והוא דלא כאף אחד מהפירושים בדברי הירושלמי, וכיצד יפרש הצל"ח קו' הירושלמי.

ועוד קשה, דבירושלמי (מעשר שני פ"ג ה"ב) גבי החילוק בין כהנים אוכלי תרומה שזהירין, לישראל, פריך הירושלמי דאף בישראל אמרינן דזהירין "התיב רבי חוניה קומי רבי מנא והתנינן נתערבו [הקרבן פסח] בבכורות רבי שמעון אומר אם חבורת כהנים יאכלו, ותני עלה יאכלו כחמור שבהן. אמר ליה **אוכלי פסחים בשעתן זריזין הן כאוכלי תרומה**, תדע לך שהוא כן דתנינן אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום ותנינן משלשלין את הפסח לתנור עם השיכה". והנה, שם מירי מזהירות **אחרי אכילת הפסח**, שלא יאכלו אותו ב' ימים ולילה אחד כבכור, אלא עד חצות, ועלה קאמר דבני חבורה זריזין הן, ומייתי ראייה מזריזותן קודם זמן אכילת הפסח, מצלייתן. והנה להצל"ח, לא קרב זה אל זה, דבני חבורה **אחר הגיע** זמן אכילת הקרבן פסח, הן זהירין לכו"ע, אמנם קודם זמן חיובם, אינו לכו"ע.

ואלא על כרחך צ"ל, שהצל"ח יאמר, דסוג' דשבת והירושלמי בשבת ובמע"ש שם קאי לשאר המ"ד דסבירי בני חבורה זריזין הן **בכל אופן** ולא כאביי בעירובין, ומה שהוא תירץ היה רק אליבא דאביי, שהוא יחלק בין בני חבורה שאינם זריזין לפני הלילה, ורק בלילה נעשים זריזין משום זהירותם על חיוב גופם בהוצאת הפסח. וא"כ שהצל"ח ידחוק סוגיין דאזיל רק כאביי בלבד, ולא כפשטות הסוגיא בשבת והירושלמי הנ"ל, א"כ על עצם קו' התוס' יש לתמוה מה היה קשה להתוס' מעיקרא, הלא מהיכי תיתי דסוג' קאי רק לאביי, ולא כסתמת הסוג' בשבת שבני חבורה זריזין הן. אלא שעל תוס' לק"מ, כי מלשון התוס' נראה שלא רצו לעשות מחלוקת בין אביי לשאר אמוראי אי בני חבורה זריזין, ולכך תירצו, דיש הבדל בין זהירות שהיא מחמת הקדשים, לזהירות מחמת איסורי שבת, ובזה העמידו סוגיין לכו"ע, וזה הוא חידוש תירוצם, אך תל' הצל"ח דבלאו הכי יהיה רק לאביי ולא מיתוקם כפשטות הבבלי והירושלמי בשבת, א"כ מאי אולמיה לדחוק שסוג' יעמוד כחידאי כאביי, ולא כסתמא דהש"ס בשבת, ודו"ק, וצ"ע.

ה. אמנם במה שכתבנו דהתוס' רצו להעמיד תל' דבני חבורה זריזין הן **לכו"ע**, זה אינו, דבמילא לא יהיה לכו"ע, כמו שכתבו **התוס'** עצמם בשבת (י"ה: ד"ה התם) בתירוצם השני, דלרב אשי דשרי בברחא ולא שריק, לא מיתוקמא משנה דמשלשלין בבני חבורה זריזין, דליכא כלל חשש שמא יחתה בזה, עיי"ש.

וא"כ היו יכולים התוס' בסוג' לתרץ, דאביי סבר בעלמא בני חבורה זריזין הן, ומה שאמר בעירובין על משנה דמשלשלין דל"א בני חבורה זריזין, דסבר כרב אשי דברחא ולא שריק שריא, ולכך לא בעי טעמא דבני חבורה זריזין שם, אך בעלמא סבירה ליה הכי, ודו"ק. אמנם יש לדחות, דאי אביי היה סובר כרב אשי, היה צריך לתרץ זאת לרב ספרא שהקשה עליו, ולא לשתוק ולהודות לקושייתו. אך באמת דגם על תל' התוס' יש לומר זאת, דזה גופיה היה לו לאביי להשיב לרב ספרא, דיש לחלק בין זריזין בקדשים, לזריזין בשאר איסורים דלא אמרינן. ובוודאי דהיה צריך להשיב לו כתי' הצל"ח, דיש לחלק בין זריזין כשנעשו חבורה דאמרינן, לזריזין לפני שנעשו חבורה בעת צליית הפסח דלא אמרינן, וצריך אני לרחמי ה' לברכת מאור עינים בתוה"ק, להבין סוג' זו.

ו. כל הנ"ל הזכרתי בקצירת האומר היום [ב' אדר תשפ"א] בבוקר והוא מהרשום אצלי מכבר. אמנם עתה בצהריים האיר ה' עיני, לבאר בדרך חדש דברי הצל"ח. דהנה ע"ל לעיל (דף י"ב: אות ו' ד"ה עדות מסורה לזריזין) מה שכתבנו מתי אמרינן ומתי אין אמרינן. ועתה נדייק בלשון בני חבורה זריזין הן, לפי פירושי רש"י דבשבת (שם ד"ה משלשלין את הפסח) כתב "והוא נצלה והולך משתחשך, ואף על גב דבעלמא אין צולין כדאמרן, הכא שרי **דבני חבורה זריזין הן ומדכרי אהדדי ולא אתי לחתוי בגחלים**". וה"נ פ' בסוגיין (ד"ה זריזין הן) "שיש רבים ומזרזים זה את זה". לפי"ז זריזותם של בני חבורה היא לא בידיעתם ובקיאותם בהלכות הפסח, כי אם מדין רבים מדכרי אהדדי, ואין זה דומה לכהנים שזריזותם היא ידיעתם ובקיאותם בהלכות הקדשים ועבודת ביהמ"ק.

אמנם בסוג' בעירובין (שם) פ' רש"י (ד"ה בני חבורה זריזין הן) "הנימנין על הפסח זריזין, **דכל העוסקין בקדשים זריזין וחכמים**, הלכך לא מהתי". לפי"ז דומה הטעם של בני חבורה זריזין הן לטעם של כהנים זריזין הן. כשם שהכהנים זריזין הן מפני שהם עוסקים בהקרבת הקרבנות ולכן הם לומדים ובקיאים ומאומנים בהלכות הקרבנות ובכל עבודות המקדש הנעשות על ידיהם להלכה ולמעשה, וכמ"ש רש"י (שבת כ. ד"ה אברים ופדריס) "משום דכהנים זריזין הן, שכולם היו בני תורה וחרדים ונזכרים ולא אתו לחתוי משתחשך", כמו כן בני חבורה העוסקים במצות אכילת פסח הם בהלכות הפסח ככהנים בכל הקרבנות ובקיאים וזריזים בו. ופירוש זה הוא כמו הירושלמי מעשר שני (שם) וכ"ה בפסחים (פ"ט ה"ח) "אוכלי פסחים בשעתן זריזין הן כאוכלי תרומה".

ז. ואולי אין ב' הפירושים סותרים, אלא משלימים אחד את חברו, ובכך יתבאר תירוץ **התוס'** בסוג', שהבאנו לעיל (אות א') "במידי דשייך לפסח כגון יוצא, זריזין בני חבורה **יותר מכהנים**", ואולי כיון דאיכא בהו ב' מעלות, אף שבקיאין בהלכות הפסח, ואף שרבים הם, לכך אמרינן הם עדיפים גבי קרבן פסח מכהנים, ודו"ק, דאולי זה היה ההכרח של הצל"ח, דבעת צליית הפסח כשהם אינן עדיין חבורה [וביותר כמו שכתב רש"י ששהבאנו לעיל (אות ב')] שרק אחד היה צולה לכולם], דאז איכא טעמא דבקיאין, אך ליכא טעמא דרבים מדכרי אהדדי, ולכך דווקא על צליית הפסח, איכא מחלוקת בין אביי לשאר אמוראי אי אף הכא אמרינן זריזין, אך היכא שאיכא כבר ב' המעלות, אף לאביי אמרינן זריזין הן, ודו"ק.

ביאורים ומילואים - על סדר ההדף היומי

פסחים פ"ה עמוד ב'

בגמ', אר"י אמר רב וכן לתפלה, ופליגא דרבי יהושע בן לוי וכו' אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.

ת]. מתוך אגרת שכתבתי להר"ר **עמנואל מוס** הי"ו, כ"ד אדר תש"פ. וזכיתי לקבל ע"ז הסכמה של שני מורי הוראה מופלגים מארה"ק, ויה"ר שנשלמה פרים שפתותינו, ויהיה זה דרוש וקבל שכר, ולא למעשה.

איתא (פסחים פ"ה): מן האגף ולפנים כלפנים, מן האגף ולחוץ כלחוץ. אמר רב יהודה אמר רב וכן לתפלה. ופליגא דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים ופי' רש"י, מן האגף ולפנים כלפנים: אגף קרי כל מקום הגפת הדלת שהוא חופף ונוקש שם כשסוגרו דהיינו משפת הפנימית של עובי הפתח עד מקום הנקישה שקורין רב"ץ. מן האגף ולפנים: דהיינו תוך העיר ממש כלפנים ואוכלין שם קדשים קלים. מן האגף ולחוץ כלחוץ: דהיינו מקום הנקישה. ואגף עצמו לא ידע' השתא אי כלפנים אי כלחוץ ובגמרא מפרש לי'. וכן לתפלה: העומד מן האגף ולפנים מצטרף לעשרה והעומד חוץ לפתח אין מצטרף. אינה מפסקת: שאין הפסק לפני המקום שהכל גלוי וידוע לפניו ואין סתימה לפניו.

ביאור הגמ': נחלקו רב ורבי יהושע בן לוי האם הדין ש"מן האגף ולחוץ - כלחוץ" שמוכא במשנה לגבי דינים התלויים בקדושת ירושלים נאמר גם לגבי תפילה. לדעת רב גם לענין תפילה אנו אומרים שמן האגף ולחוץ - כלחוץ, אך רבי יהושע בן לוי חולק ואומר ש"אפילו מחיצה של ברזל - אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים". בפשטות נראה כי הם חולקים האם העומדים מחוץ לאותה רשות מצטרפים לענין תפילה.

ט]. והנה בעירובין (צ"ב): בעיא בגמ' בדין חצר קטנה שפתוחה לחצר גדולה, ונפרץ כל הכותל של החצר הקטנה שבו הפתח לחצר הגדולה. בכגון זה ההלכה היא שהחצר הקטנה בטלה לחצר הגדולה ונחשבת חלק ממנה ומחוברת אליה, אולם אין החצר הגדולה בטלה לקטנה ולכן גם איננה נחשבת מחוברת אליה.

אחד הנפק"מ בגמ' הוא לענין צירוף למניין. בגמרא שם מובא שאם ישנם תשעה אנשים בחצר הגדולה ואדם אחד נוסף בחצר הקטנה, הוא מצטרף להשלים למניין שהרי החצר הקטנה נחשבת למחוברת לגדולה. לעומת זאת אם ישנם תשעה אנשים בחצר הקטנה, ואדם נוסף בחצר הגדולה, אין האדם שבחצר הגדולה מצטרף מאחר וחצר זאת איננה נחשבת למחוברת לחצר הקטנה. **מסוגיה זו עולה כדבר פשוט שכדי לצרף למניין יש צורך שיהיו כולם באותה רשות ללא מחיצה שמפסיקה ביניהם.** וצריך לראות אי הוי סוגיות חלוקות, או שיש להשוות הדינים ביניהם.

שיטת רש"י דנחלקו בזה: רש"י (ד"ה וכן תפילה) מפרש שמחלוקתם של רב ורבי יהושע בן לוי היא לענין צירוף העומדים בחוץ למנין לתפילה בציבור, שלדעת רב העומדים מחוץ למחיצה אינם מצטרפים ולדעת רבי יהושע בן לוי מצטרפים. כשיטת רש"י מפרשים גם בעל המנהיג (בדיני התפילה) והשבלי הלקט (ענין תפילה סימן ט'), עיי"ש.

גם **בפסקי הרי"ד** (פסחים שם) מסכים לפירוש זה, ובעקבות כך הוא פוסק כדעת רב, שהרי הסוגיה במסכת עירובין היא כדעת רב. גם **הריקאנטי** (דיני תפילה סימן כ"ח) פוסק כך, אלא שהוא כותב שאף שהעומדים בחוץ אינם מצטרפים למניין, מכל מקום הם יכולים לענות ממקומם לקדושה וברכו הנאמרים בפנים.

התוספות (ד"ה תשעה וכן במקומות נוספים בש"ס) מקשים על פירוש זה מהגמרא במסכת סוטה (ל"ח): ממנה משמע שהלכה כרבי יהושע בן לוי, ואם כן נמצא שיש סתירה בין הגמרא במסכת עירובין שנוקטת כדעת רב לבין הגמרא במסכת סוטה שפוסקת כדעת רבי יהושע בן לוי.

שי' תוס' דאין מצטרפים בתפילה ונחלקו רק בעניית קדושה: בעקבות קושייתם מסבירים התוספות (שם) שלענין צירוף למניין בין רב ובין רבי יהושע בן לוי מודים שאין העומדים בחוץ מצטרפים למניין, ומחלוקתם היא האם העומדים בחוץ יכולים לענות לקדושה או ברכו שנאמרים בתוך המחיצות. שאלה זו מתעוררת בעקבות ההלכה שאין אומרים דבר שבקדושה אלא בעשרה כמבואר במסכת מגילה (כ"ג): ואם העומדים בחוץ אינם מצטרפים לעומדים בפנים יש מקום לומר שגם אינם יכולים לענות לדברים שבקדושה שנאמרים בפנים שהרי בענייתם לדברי הקדושה הרי הם למעשה אומרים דבר שבקדושה ללא עשרה. בנידון זה אנו פוסקים כדעת רבי יהושע בן לוי ש"אפילו מחיצה של ברזל - אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים" ולכן העומדים בחוץ יכולים לענות לקדושה וברכו הנאמרים בפנים. לשיטה זו מסכימים גם **הרשב"א** (בתשובה, ח"ג סי' רפ"ו) ו**הריטב"א** (עירובין שם) עיי"ש.

התוספות מוסיפים שלכל הדעות כאשר העומד בחוץ רוצה לצאת ידי חובה מהעומד בפנים הוא יכול כפי שלמדנו במסכת ראש השנה (כ"ז): שהעובר אחורי בית הכנסת ושומע את תקיעת השופר או קריאת המגילה מתוכו ומתכוון לצאת - יוצא ידי חובה. נמצא שלשיטת התוספות ישנם שלשה חילוקים: א. לצאת ידי חובה - לכל הדעות יכול לצאת העומד בחוץ מהעומד בפנים. ב. לענות לדברים שבקדושה - נחלקו רב ורבי יהושע בן לוי, והלכה כרבי יהושע בן לוי שמותר לענות. ג. להצטרף למניין - לכל הדעות אינו מצטרף.

שיטת הרמב"ן: הרמב"ן מסכים לפירוש רש"י שהסוגיה עוסקת בצירוף העומדים בחוץ למניין, אולם הוא כותב שאין סתירה בין האמור בסוגייתנו לבין המובא במסכת עירובין. תחילה הוא מפרש שהדיון בסוגייתנו הוא רק לגבי העומד בתוך חלל הפתח, ובוה נחלקו רב ורבי יהושע בן לוי האם העומד מן האגף ולחוץ מצטרף והלכה כרבי יהושע בן לוי שהוא מצטרף. בכך לשיטת הרמב"ן מיושבת קושיית התוספות, שהרי אין סתירה אם מחד נפסוק כרבי יהושע בן לוי (ע"פ הגמ' בסוטה שם) שהעומדים מן האגף ולחוץ מצטרפים, ומאידך נפסוק שאין העומדים לגמרי מחוץ לרשות מצטרפים לעומדים בתוכה

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

(וכפשוטת הסוג' בעירובין שם). ולפי"ז צ"ל שפשוטות דברי רבי יהושע בן לוי "אפילו מחיצה של ברזל - אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים" היא שעומדים בחלל הפתח, ולא לכל העומדים בחוץ.

עוד מבאר הרמב"ן, שהדיון בסוגיית הגמ' בפסחים הוא לגבי חצר שלפני בית, ובכגון זה מסתבר שאף שמבואר במסכת עירובין שחצר קטנה בטלה לגבי חצר גדולה, מכל מקום אם מדובר בבית ובחצר תמיד החצר בטלה לגבי הבית ולכן העומדים בחצר מצטרפים לעומדים בבית ואין העומדים בבית מצטרפים לעומדים בחצר. לשיטתו יוצא שדברי רבי יהושע בן לוי הם כשיטת הגמרא במסכת עירובין שמצטרפים את העומדים במקום הטפל לעומדים במקום העיקרי, אלא שרוב מחמיר וסובר שכל מי שעומד מן האגף ולחוץ - אינו מצטרף.

הרמב"ן חולק על התוס' שיש לחלק בין ענייה לקדושה וברכו לבין צירוף למניין, ולדעתו במקום שאין העומדים בחוץ מצטרפים למניין הם גם אינם רשאים לענות לדברים שבקדושה שצריכים להיאמר בעשרה.

י. והנה בברכות (ג.) א"י "שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד, בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו - הרי אלו מצטרפין לזמון, ואם לאו - אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן". ובירושלמי (ברכות פ"ז ה"ה) מבואר שכוונת המשנה שהחבורות מצטרפות אפילו אם הם בחדרים נפרדים דהיינו שכאשר מקצת מבני החבורה שבחדר אחד רואים את מקצת מבני החבורה שבחדר השני מצטרפות שתי החבורות. יש לדון אם כן האם הדין שווה גם לעניין צירוף למניין.

הראב"י (ברכות ס"א קל"ד) כותב שאכן כל ההגבלות על צירוף העומדים בשתי רשויות למניין הן רק כאשר הם אינם רואים זה את זה, אך אם הם רואים זה את זה - מצטרפים כדרך שמצטרפים לעניין זימון. גם **הרשב"א** בתשובה (ח"א סימן צ"ו) לחד תירוצא סבר כן.

לעומת זאת **הרמב"ן** (שם) חולק על כך. תחילה הוא כותב שאפשר שהבבלי חולק על הירושלמי. בהמשך הוא מוסיף שיש לחלק בין צירוף לזימון של שלשה שבו אין מזכירים שם שמיים, לבין צירוף לזימון בעשרה שמזכירים בו שם שמיים. הוא מביא שבגמרא עצמה (ברכות מ"ה:) נאמר בעניין דומה חילוק זה ע"ש. על פי זה הוא כותב שגם לעניין צירוף למניין של עשרה יש צורך שכל העשרה יהיו ביחד, ואם אינם ביחד - אינם מצטרפים אף אם הם רואים זה את זה.

יא. והנה הרמב"ם (פ"ח מתפילה ה"ז) פוסק שצריכים כל העשרה להיות במקום אחד, ובהמשך ההלכה הוא מוסיף את ההלכה היוצאת מסוגייתנו, שיש אפשרות לצרף את הנמצא בחצר קטנה שנפרצה במלואה לחצר גדולה. משמע שבדרך אחרת אין צירוף למניין אם לא שיהיו כולם במקום אחד. וז"ל: וצריך להיות כולם במקום אחד ושליח ציבור עמהם במקום אחד. חצר קטנה שנפרצה במלואה לחצר גדולה והיו תשעה בגדולה ויחיד בקטנה - מצטרפין. תשעה בקטנה ויחיד בגדולה - אין מצטרפין. וכו'.

אמנם לא נתבארה שיטת הרמב"ם בהסבר הגמרא במסכת פסחים, אם הוא מפרש כמו רש"י והרמב"ן שמדובר לעניין צרוף ופוסק כרב, או שמפרש את הסוגיה כתוספות לעניין הדין אם יכול לענות לקדושה וברכו כאשר נמצא בחוץ.

אכן בהלכות נשיאת כפיים (פט"ו, ה"ח) כותב הרמב"ם שאם הייתה מחיצה בין הכהנים והמתברכים, אפילו הייתה חומה של ברזל, אינה מפסקת. מסתבר, אפוא, שהוא מעמיד את דברי רבי יהושע בן לוי לעניין ברכת כהנים בלבד, אבל לעניין עניית קדושה וברכו אינו יכול לענות בכל מצב שאינו מצטרף למניין כדעת הרמב"ן שהובאה לעיל.

בעניין זה הרמב"ם פוסק כרב ולא כרבי יהושע בן לוי. וז"ל הרמב"ם שם: עם שהם אחורי הכהנים אינם בכלל הברכה, והעומדים מצדיהן, הרי הם בכלל הברכה. ואם הייתה מחיצה בין הכהנים ובין המתברכים אפילו היא חומה של ברזל, הואיל ופניהם מול פני הכהנים הרי הם בכלל הברכה.

יב. **המחבר בשולחן ערוך** (או"ח סי' נ"ה, י"ג-י"ד, ט"ז, כ') פותח את ההלכה בנוסח של הרמב"ם שצריכים כולם להיות במקום אחד. אמנם בהמשך (סעיף כ') הוא פוסק כשיטת התוספות והראקנאטי שכל העומד בחוץ יכול לענות לקדיש וקדושה שנאמרים בפנים.

אמנם בסעיף י"ד פוסק המחבר שהעומדים בחוץ ורואים את המתפללים בפנים דרך חלון מצטרפים עמהם, ומכך נראה שהוא פוסק כדעת הראב"י שאם העומדים בחוץ רואים את העומדים בפנים הם מצטרפים.

אמנם **הכף החיים** (סק"ט) מביא שיש המפרשים הלכה זו כאשר העומד בחוץ מכניס את ראשו דרך החלון לתוך חלל בית הכנסת. למעשה בעניין זה הוא נוטה לפוסק (בסק"ט) כדעה המחמירה שאין מצטרפים העומדים בחוץ אף כאשר הם רואים את העומדים בפנים. אולם **המשנה ברורה** (בביאור הלכה ד"ה ולוחין)

נוקט שמעיקר הדין הלכה כדעה המקלה שאם הם רואים זה את זה מצטרפים, אך כותב שלכתחילה טוב להחמיר בזה.

ויסוד הקולא ע"פ תשו' הרשב"א (שם): שאלת על מה שסמכו בכל גלילותינו שיהא שליח צבור עומד בתיבה **שהיא גבוהה עשרה ורחבה ארבעה ושיש לה מחיצות גבוהות. ומציא את הרבים בתפילה ועונין אחריו קדיש וכל דבר שבקדושה**. ואי משום דרבי יהושע בן לוי (סוטה י"ח:) דאמר אין מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. לא נאמר דברי רבי יהושע אלא בשיש עשרה במקום שליח צבור וכדעת הראב"ד ז"ל.

ותתוד"ק בתשובתו הוא: "הכא תיבה סתם קאמר ואפילו הכי פשיטא להו דלא מפסקא ומשום דתשמיש בית הכנסת הוא. ותיבה זו ששליח צבור עומד לתשמיש בית הכנסת עושין אותה גבוהה כדי להשמיע הצבור ומכלל בית הכנסת היא". ות"י זה פוסק המחבר להלכה בסעיף י"ד.

יג. אמנם הרשב"א מוסיף תירוץ נוסף, שאותו מציין **הביאור הגר"א** שם, ועליו מסתמך **הביאור הלכה** בקולתו הנ"ל, "עוד אני אומר שאפשר לומר שכל שרואין אלו את אלו כאילו הן בבית אחד דמי ומצטרפין. ודומיא דזימון של ברכת המזון דתנן (ברכות שם) שתי חבורות שהיו בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין לזימון. ולא תימא דוקא בבית ממש דבית אחד היינו בירה אחת. וכמו שאמרנו דקרו לבירה בית. וכן מבית

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

לבית האמור בפסחים דיינו מבירה לבירה אחרת. ומפנה לפנה ממקום אחד למקום אחר שבבירה דיינו מאיגרא לארעא. ועוד דבירושלמי פירשו כן בביאור. דגרסינן התם רבי יונה ורבי אבא בר כהנא בשם רבי זעירא לשני בתים נצרכא. אמר רבי והן שנכנסו משעה ראשונה על מנת כן. אילין בית נשיא מה את עביד לון כבית אחד או כשני בתים? נימר אם היה דרכן לעבור אלו על אלו מזמנין ואם לאו אין מזמנין. רבי ברכיה מוקים לאמוריה על תרעא מציעאה דבי מדרשא והוה מזמין על אילין ועל אילין".

יד]. ועל בשו"ת **משיב הלכה** (נ"א סי' וס"א) שמביא פסק **מהגרי"ש נתנון** זצ"ל השו"מ, שאם יש בבית אחד תשעה, וכהן עומד בחוץ, ואינו יכול להיכנס כי יש רח"ל מת בבית, אפשר לצרף ברואים אלו את אלו, וע"פ הרשב"א הנ"ל, וביותר, כי מעצמו היה רוצה להיכנס רק אר"י הוא דרביע עליה, והיינו שבאופן שהיה יכול בודאי להיכנס אפשר לצרפו.

ועל בתשו' **מנחת יצחק** (ב' סי' מ"ד): אנשים המתפללים בקיץ מנחה ומעריב בשדה, כמה יכולים להיות רחוקים זה מזה בשטח, שיכולים לצרפם למנין, אם הדבר תלוי ברואים זה את זה, או כדי שמיעת הש"ץ, ואפשר רק ד' אמות מאחד לחברם, כארז"ל עה"פ והל' מחניך קדוש, שמחנה של אדם הוא ד' אמות מכל צד.

לדעתי תלוי בשניהם, בשמיעת הש"ץ המבואר (באו"ח סי' קכ"ד), וברואים זא"ז, דהרי כבר כתב הפר"ח (באו"ח סי' נ"ה) דכל הדינים שם (מסעי' י"ג סעי' ב') מיירי רק באין רואים זא"ז, דאלו ברואים זא"ז בכל ענין מצטרפים, היינו אפילו אם המה בשני חדרים לגמרי עיין שם, ומקורו מדברי הרשב"א (בת' סי' צ"ו) עיין שם, ואף דלהל' יש חולקים ומחמירים וכמב' שם בשע"ת (אות מ"ו), מ"מ באין מחיצה מפסיק ביניהם אף שאינם בבית אחד אלא בשדה שפיר י"ל דמהני רואים זא"ז לכ"ע, אבל בלא רואים זה את זה ל"מ. וכדמוכח מלשון הרשב"א שם, שכתב שכל שרואין אלו את אלו כאלו הן בבית א' דמי ומצטרפין ע"ש, משמע דרק רא"י מהני משום דאז הו' כאלו הן בבית אחד, אבל היכא דליכא לא רא"י ולא בית א' בודאי ל"מ, אולם צ"ע קצת לשון הרשב"א הנ"ל, דכתב דראיה הו' כאלו הן בבית אחד, דהרי לפי מה דהוכיח בבהמ"ז, עדיף מבית אחד, דבית אחד ל"מ שם, ואלו ראיה מהני אפילו בשני בתים, וכמ"ש הפר"ח עיין שם, ועדיפא מינ' ה' לומר, דהוי ק"ו, דאם בית אחד בלא ראיה דלא מהני בבהמ"ז מהני בתפילה וכמ"ש הפר"ח, מכ"ש ראיה דמהני בבהמ"ז בודאי מהני בתפילה. עכ"ל.

אמנם המנחה"י מוסיף להזהיר שם: אולם לדעתי יש לזהר, דכמה פעמים המתפללים בשדה כגון במקומות שנוסעים לשאיפת אויר, **שכיח שיש שם ג"כ שביל להילוך בני אדם**, וברצונם שלא לעכב את ההילוך, מתחלקים המתפללים, איזה אנשים מעבר אחד של השביל ואיזה מעבר השני של השביל, והשביל ביניהם, דאז י"ל דאינם מצטרפים, לפי מה דאיתא (באו"ח סי' קצ"ה סעי' א'), לענין זימון, בשם יש מי שאומר (והוא הר' יונה) שאם רשות הרבים מפסקת בין שני הבתים, אינם מצטרפים בשום ענין, והפמ"ג (בסי' נ"ה א"א ס"ק י"ב) כתב, דמ"ש שם רה"ר מפסקת ה"ה כאן לענין תפילה עיין שם, והרי הטו"ז (שם סי' קצ"ה ס"ק ג') כתב דנראה דלא דוקא רה"ר ממש שהוא רחב י"ו אמה, אלא אפילו שביל היחיד מפסיק ביניהם כדתנן (ריש פאה) ומייתי לה בחזקת הבתים (דף ל"ה) דזה מפסיק בין הרשות לפאה ולשבת, וא"כ ה"ד כאן דחד טעמא הוא עם רה"ר עיין שם, ומבואר שם בש"ס, דשביל זוטא טובא דשקיל כרעא ומנח כרעא, וא"כ כ"ז מפסיק גם לתפילה, ויש לזהר בזה, עכ"ל.

טו]. ועל זה חשבתי הרבה, ראשית דאנו נמצאים במקום שהכול הו' רשות אחת לגבי שבת, ועוד שגם גבי זימון יש עוד שי' בשו"ע, ואם הביאור הלכה שיש לסמוך ולהקל וכוונתו לפי השני ברשב"א שמדמה לגמרי זימון לתפילה, אז גם בהא יש לדמות, או עכ"פ לומר שצריך שתהיה רשות הרבים גמורה כדי להפריד ביניהם. ומה שהמנחה"י כתב שם, הוא בוודאי בענין שהוא שאפשר לעבור השביל, אך הכא שהו' כארי רביע עליה, ואז כתב הגרי"ש נתנון שאפשר להחשיבו כרשות אחת, לענ"ד יש בוודאי להחשיבו כמנין.

ובכהי' יתבאר השו"ע שיטתו גבי ברכת כהנים: עם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה. אבל מלפניהם ובצדיהם - אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת. ולאחריהם נמי אם הם אנוסים, כגון עם שבשדות שהם טרודים במלאכתן ואינם יכולים לבא - הם בכלל הברכה. (אורח חיים קכ"ח, כ"ז). ולכך אפשר בהחלט לצרף למנין מהמרפסת כשרואים כולם אלו את אלו. ואם יש עשרה שרואים אלו את אלו, אז גם אחרים שרואים את חלקם כבר יכולים גם להצטרף.

אמנם צריך להשגיח שלא יהיה דבר מאוס בינו לבין אף אחד מהמתפללים אותם הוא מצרף, ושכולם יוכלו לשמוע אחד את רעהו, וכמובן את הש"ץ והבעל קורא.

טז]. דיברתי עם מורי ורבי דיין ומו"ץ גדול ומפורסם בעיה"ת בני ברק, ואמר לי, שאינו רוצה לומר פסק הלכה לעיר אחרת, ואומר רק לי דעתו, ולכך לא אכתוב שמו. ולדעתו אפשר לצרף באופן הנ"ל כמו שכתבתי.

אמרתי למו"ר הדיין והמו"ץ הנ"ל, שלדעתי אפשר אף לקרוא לתורה מרחוק מי שרואה את כל המנין ושומע אותם, אך צריך להודיעו היכן מברך, על איזה פסוק, ולא גרע מסומא שיכול לעלות לתורה אף שאינו רואה מתוך הכתב.

אם באותו בית יש שבעה, עדיף לקרוא להם לתורה בשבת, אף שהם אחים ובני משפחה אחת, רק שהעולה שקוראים לאחיו או אביו או בנו אחריו, ירד מיד מהבימה, ויעמיד מישהו אחר שלא עלה כעת על מקומו. כנלע"ד.

אך הוא אמר לי, שאף שאם הו' נחשב כמנין היה אפשר לעשות כן, אך בוודאי אין זה כבוד התורה, ולכך שיעלו את כל מי שנמצא ליד הספר תורה, ואפילו שני פעמים, ובמקרה שלך שיש חמשה בביתך, יעלו כל החמשה, ואחר כך עוד שלושה מאלו שכבר עלו.